

Toki Pona

Toki Pona je plánovaný jazyk vytvorený v r. 2001 kanadskou lingvistkou a prekladateľkou Sonjou Lang. Je to filozofický experiment, ktorý skúma ako sa dá jazyk zminimalizovať.

Táto strana popisuje celú gramatiku, druhá strana obsahuje celý slovník.

Ťahák vytvoril blinry, CC0.morr.cc/toki-pona-cheat-sheet/

Abeceda

Toki Pona má deväť spoluhlások (*j k l m n p s t w*) a päť samohlások (*a e i o u*), ktoré sa vyskytujú takmer vo všetkých jazykoch sveta. Výslovnosť by mala byť podľa IPA, ale sú prípustné v podstate všetky fonetické varianty.

Základné vety

Častica *li* oddeľuje podmet od prísudku

soweli li moku. = *Mačka je (kími sa).*

jan li lape. = *Človek spí.*

Neexistuje sloveso "byť"; časť za *li* môže byť aj podstatné alebo prídavné meno.

kili li moku. = *Ovocie je potrava.*

telo li pona. = *Voda je dobrá.*

telo li moku. = *Voda je nápoj.*

Ak je podmet *mi* alebo *sina*, *li* sa vynecháva:

mi moku. = *Ja jem.*

sina pona. = *Ty si dobrý.*

Nejednoznačnosť

V Toki Pona môže byť dosť nejednoznačnosti. Presný význam výrazov je často určený kontextom. Slová sa neohýbajú. Napríklad slovesá sa nečasujú:

mi moku. = *Jem.* / *Jedol som.* / *Budem jesť.*

Veľa slov má mnoho alebo veľmi všeobecný význam:

soweli = *mačka / pes / (akýkoľvek suchozemský cicavec)*

kili = *(ovocie alebo zelenina)*

Slová môžu slúžiť ako podstatné mená, prídavné mená, príslovky, či slovesá:

telo = *voda / mokrý / umývať*

pona = *dobrý, jednoduchý / opraviť, zlepšiť*

Podstatné mená nemajú singulár/plurál, neexistujú pády ani členy:

kili = *ovocie (jeden kus, viac kusov, nejaké ovocie...)*

Priamy predmet

Častica *e* oddeľuje priamy predmet od zvyšku vety:

soweli li moku e telo. = *Mačka pije vodu.*

mi telo e soweli. = *Umývam psa.*

Modifikátory

Slovo modifikujeme priradením ďalších slov za modifikované slovo:

jan lili = *malý človek = dieťa / trpaslík*

tomo mi = *môj dom*

pilin pona = *cítiť sa dobre = byť šťastný*

Negácia

Negujeme pridaním zápornej častice *ala* za slovo:

mi lape ala. = *Nespím.*

jan ala li toki. = *Nikto nehovorí (Nikto hovorí. - ach, tie dvojité zápor)*

Otázka

Tvorba otázok typu áno/nie: sloveso sa nahradí štruktúrou "(sloveso) ala (sloveso)":

sina ken ala ken lape? = *Môžeš spať?*

soweli li wile ala wile moku? = *Je mačka hladná?*

Alternatívou je pripojiť spojenie *anu seme* ("alebo čo"):

sina wile uta e mi anu seme? = *Chceš ma pobožkať?*

Pri odpovedi na tieto otázky zopakujeme

"(sloveso)", alebo použijeme "(sloveso) ala".

Pri tvorbe iných otázok formulujeme vetu normálne a slovo, na ktoré sa pýtame, nahradíme opytovacou časticou *seme*:

sina moku e seme? = *Čo to ješ?*

seme li moku e kilí mi? = *Kto/čo zjedol moje ovocie?*

Modifikácia slov pomocou pi

Pri modifikácii slova skupinou slov ich oddelíme časticou *pi*. Všimnite si rozdiel vo význame:

tomo telo nasa = *dom vody čudný* = *čudná kúpeľňa*

tomo pi telo nasa = *dom čudnej vody* = *krčma*

jan wawa ala = *žiadni silní ľudia*

jan pi wawa ala = *ľudia ne-silní* = *slabí ľudia*

Určenie kontextu pomocou la

Na určenie kontextu hlavnej vety sa pred ňu predradí iná veta alebo výraz a oddelí sa časticou *la*. Ak ide o úplné vety, má to význam: "Ak (časť 1), potom (časť 2)". Inak to je "V kontexte (časti 1), (časť 2)."

mi lape la ali li pona. = *Keď spím, všetko je v poriadku.*

Čas

Tvar *s la* možno použiť na stanovenie časového kontextu vety:

tenpo ni la mi lape. = *Práve teraz spím.*

tenpo kama la mi lape. = *V budúcnosti budem spať.*

tenpo pini la mi lape. = *V minulosti /minule som spal.*

Zložené vety

Viacnásobný podmet oddeľuje spojkou *en*:

lape en moku li suli. = *Spánok a jedlo sú dôležité.*

Ak podmet vykonáva viac vecí, použije sa viackrát *li*:

pipi li moku li pakala. = *Hmyz žerie a ničí.*

Ak je vo vete niekoľko priamych predmetov, použije sa viackrát *e*:

mi moku e kilí e telo. = *Konzumujem ovocie a vodu.*

Neoficiálne slová

Neoficiálne slová (ako mená ľudí, krajín, jazykov a pod.) sa píše s veľkým písmenom a fungujú ako adjektíva. Pripájajú sa za podstatné meno a zjednodušujú sa na základe pôvodnej výslovnosti podľa fonetiky a abecedy Toki Pona:

mi jan Kapile. = *Som Gabriel.*

ma Kanata li pona lukin. = *Kanada je pekná.*

mi toki ala e toki Inli. = *Nehovorím anglicky.*

ma tomo Nujoka li suli. = *New York je veľký.*

Predložky

lon, *kepeken*, *tawa*, a *tan* možno použiť ako predložky:

mi moku lon tomo. = *Jem v dome.*

mi moku kepeken ilo moku. = *Jem lyžicou (používajúc lyžicu).*

sina pona tawa mi. = *Si dobrý pre mňa.* = *Páčiš sa mi.*

sina tawa weka tan seme? = *Prečo odchádzaš?*

Rozkazovací spôsob

Rozkazy tvoríme použitím častice *o*:

o lukin e ni! = *Pozri na toto!*

Pri oslovení začneme vetu "(osoba) o,":

jan Malin o, sina pona lukin. = *Malin, ty si pekná.*

Za oslovením môže nasledovať príkaz, dve *o* sa tu spoja do jedného:

jan San o tawa tomo sina. = *Sam, choď domov.*

Čísla

Toki Pona nie je na čísla:

wan = 1 *tu* = 2 *luka* = 5

luka luka tu wan = 13

A... to je všetko!

a (dôraz, emócia, potvrdenie)

akesi plaz, obojživelník

ala nie, nič, nula, žiadny

alasa lov, loviť, zber, zberať

ali všetko; každý; mnoho, nespočetne; život, vesmír; 100

anpa dolu, nadol, pod, skromný, nízky, závislý; prehrať

ante iný, zmenený, odlišný; zmeniť

anu alebo

awen vytrvať, držať, čakať, chrániť, pokračovať; bezpečný

e (marker priameho predmetu)

en (spojka medzi viacerými podmetmi)

esun obchod, trh, predaj; predávať

ijo niečo, vec, jav

ike zle, zlý, zlo, nepodstatný

ilo nástroj, pomôcka, stroj, zariadenie

insa stred, obsah, vnútri, vnútro, vnútornosť, brucho, medzi

jaki hnusný, odporný, obscénny, chorý, toxický, nečistý, špinavý

jan človek, osoba, niekto

jelo žltý, žltkastý, žlt

jo mať, niesť, obsahovať, držať

kala ryba, morský tvor

kalama zvuk, hluk; zvučať, recitovať, vydávať zvuky

kama prísť; stať sa; príchod, budúcnosť, podariť sa, uspieť

kasi rastlina, vegetácia, bylinka, list

ken môcť, dokázať, smieť; možný

kepeken použiť; s, (použitím)

kili ovocie, zelenina, huba

kin naozaj, aj, tiež, vskutku

kiwen tvrdý objekt, kov, kameň, skala

ko hlina, pasta, cesto, polotuhá substancia, piesok, prach

kon vzduch, dych, duch, esencia; skrytá realita, neviditeľný agent

kule farba, farebný nafarbený

kulupu skupina, komunita, spoločnosť, národ, kmeň

kute počuť; poslúchať, dávať pozor; ucho

la (medzi kontextovou frázou a hlavnou vetou)

lape spánok, spať, odpočívať

laso modrý, zelený, modrozelený

lawa hlava, myseľ, hlavný, ovládať, vládnuť, viesť,

len šaty, textília, prikrývka

lete chlad, zima, chladný; surový/neuvarený

li (medzi podmetom a prísudkom, okrem *mi* a *sina*; uvádza aj nový prísudok k tomu istému podmetu)

lili malý, málo, krátky, krátko, trochu, mladý

linja dlhá a ohybná vec, vlas, lano, pradené, čiara

lipu plochý objekt; kniha, dokument, karta, papier, záznam, website

loje červený, červenkastý; červeň

lon byť umiestnený/lokalizovaný, prítomný v, existovať, pravdivý

luka ruka, rameno, dotykový orgán; päť

lukin pozerieť, vidieť, pozorovať, hľadať, oko

lupa dvere, okno, diera, jama

ma zem, krajina, vonkajšok; svet, pôda, teritórium

mama rodič, pestún

mani peniaze, úspory, bohatstvo, zlato, statok

meli žena, samica, ženský princíp, manželka

mi ja, my, môj, náš

mije muž, samec, mužský princíp, manžel

moku jesť, piť, konzumovať

moli mŕtvy, umrieť, zabiť

monsi späť, chrbát, zadok, vzadu

mu (zvuky vydávané zvieratami)

mun mesiac, objekt nočnej oblohy, hviezda, planéta

musi umenie, umelecký, zábavný, zábava, hravý, rekreačný

mute veľa, mnoho, viac, niekoľko, veľmi; 20

namako korenie, soľ, niečo extra

nanpa číslo, počet, slovo označujúce radovú číslovku

nasa neobvyklý, čudný, bláznivý, opitý, nafetovaný

nasin cesta, spôsob, zvyk, metóda

nen kopec, hrb, vrch, gombík, hora, výčnelok

ni táto, toto (ukazovacia častica)

nimi meno, slovo

noka noha, chodidlo, končatina pohybu, spodná časť

o hej! ó! (vokatív alebo imperatív)

oko oko (ako *lukin*)

olin láska, milovať (len osoby), súcitiť

ona ona, ono, on, ony, oni

open začať, otvoriť, zapnúť

pakala pokaziť, rozbiť, zlomiť, pokazený

pali robiť, práca, aktivita, stavať, pripravovať

palisa dlhá, tvrdá vec, palica, vetva, tyč

pan zrnó, ryža, cereálie, chlieb, cestoviny

pana dať, dávať, vydávať, poskytovať, vysielat

pi (častica oddeľujúca skupiny modifikátorov)

pilin srdce (fyzicky aj emočne); pocit; cítiť (emóciu); myslieť; myšlienka

pimeja čierny, čerň, tmavý, tma, neosvetlený

pini skončiť, minulosť, minulé, ukončený

pipi hmyz, chrobák, mravec, pavúk

poka bok, strana, vedľa, pri, nablízku

poki kontajner, nádoba, miska, škatuľa, skriňa, zásuvka

pona dobro, dobrý, užitočný, priateľský, mierový, jednoduchý; jednoduchosť; opraviť, zlepšiť

pu interakcia s oficiálnou knihou Toki Pona

sama rovnaký, podobný, navzájom, súrodeneč, partner/kamoš, taký ako

seli oheň; variť, chemická reakcia, teplo, zdroj tepla, horúci

selo vonkajšia vrstva, kôra, koža, šupka, hranica

seme čo? aký? (opytovacia častica)

sewi hore, nahor, navrchu, najvyššia časť, nebo, božský, nadprirodzený

sijelo telo (osoby alebo zvieratá), fyzický stav, torzo

sike kruh, guľa, lopta, koleso, okrúhly, obiehať

sin nový, ďalší, viac

sina ty, vy, tvoj, váš

sinpin tvár, predok, fasáda, stena, zvislý povrch

sitelen obrázok, písmo, reprezentácia, symbol, značka; písať, kresliť

sona vedieť, byť zručný, znalosť, informácia

soweli zvierat, suchozemský cicavec

suli veľký, ťažký, vysoký, dôležitý, dospelý

suno slnko; svetlo, jas, žiara; žiarit, zdroj svetla

supa horizontálny povrch, niečo na odloženie alebo ľahnutie, stôl, stolička, posteľ

suwi sladký, milý, voňavý, nevinný

tan od, z, pretože; dôvod

tasó ale, avšak, iba, osamelý

tawa ísť, hýbať sa (k/smerom), pre; pohyb

telo voda, kvapalina, nápoj; vlhký, mokrý; umývať

tenpo čas, trvanie, moment, perióda, situácia

toki komunikovať, hovoriť, povedať, reč, používať jazyk, myslieť; pozdrav (ahoj)

tomo interiér, budova, dom, miestnosť

tu dva, rozdvojit

unpa sex, sexuálny, mať sex

uta ústa, pery, ústna dutina, čeľusť; bozkať

utala bojovať, boj, bojovný, výzva, zápoliť, zápolenie, zápas

walo biely, svetlý, bledý

wan jeden, jediný, zjednotiť

waso vták, lietajúci tvor, okrídlené zvierat

wawa sila, silný, sebavedomý, energický, intenzívny

weka absentujúci, preč, odstrániť, ignorovaný

wile musieť, potrebovať, požadovať, chcieť, želať si